

Ганелін Володимир Борисович,

аспірант кафедри криміналістики та судової
медицини Національної академії внутрішніх
справ

СПОСІБ РОЗКРАДАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ: НАУКОВО-ОГЛЯДОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження способу вчинення злочину як елементу криміналістичної характеристики є надзвичайно важливим для процесу розслідування кримінального правопорушення. Саме він допомагає практичним працівникам побудувати і висунути версії, спланувати процес розслідування, та загалом має вагоме значення для виявлення особливостей тактики провадження слідчих (розшукових) дій і цілісної системи профілактичних заходів щодо визначеної категорії кримінальних правопорушень.

Розкрадання бюджетних коштів, особливо у сфері місцевого самоврядування, є суспільно небезпечними діяннями «особливої складності». Зокрема, окрім наявності самого факту розкрадання, їх вчинення гальмує економічний розвиток країни, що негативно впливає на добробут та рівень життя населення. Такі злочинні діяння не лише спричиняють значні втрати бюджету, а й, компрометуючи систему державних та публічних закупівель, завдають серйозної шкоди державі в цілому та її іміджу на світовій арені.

Наявних на сьогодні методичних розробок з розслідування кримінальних правопорушень, що пов'язані з незаконним заволодінням майном, учинених службовими особами, не є достатньо для ефективного розслідування зазначених протиправних діянь. Найбільш важливими пошуковими ознаками кримінальних правопорушень, що вчиняються в бюджетній сфері, І. Писарчук та Л. Гула відносять: стан, структуру та динаміку зазначених злочинів; спосіб підготовки, вчинення та приховування злочину; місце вчинення; об'єкт злочинного зазіхання; ознаки особистості злочинця; причини та умови, що сприяють вчиненню таких злочинів [1]. При цьому науковці наголошують, що основне значення в структурі криміналістичної характеристики має дослідження особи злочинця та способів вчинення злочинів [1]. Не заперечуючи означений факт, констатуємо необхідність криміналістичного аналізу способів вчинення розкрадання бюджетних коштів, які ми і розглянемо у нашому дослідженні.

Механізм вчинення викрадень у бюджетній сфері зумовлюється об'єктивною можливістю здійснення певних дій з бюджетними коштами [2, с. 155]. Г. Матусовський зазначив, що можливість вчинення економічного злочину певною особою зумовлюється її службовим становищем, доступом до коштів, наявністю повноважень щодо управління ними, «володіння ситуацією» у практиці правового регулювання економічних процесів [3, с. 67].

Особливості правового регулювання бюджетної сфери засвідчують обмежене коло осіб, які можуть бути суб'єктами викрадення бюджетних коштів. До таких категорій належать посадові особи, які тією або іншою мірою пов'язані з виконанням програм і заходів, які проводяться за рахунок бюджетних коштів і є розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів. Бюджетним законодавством прямо передбачена структура розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, яких держава наділила повноваженнями щодо розпорядження та (або) використання бюджетних коштів [2, с. 155].

Розкрадання шляхом зловживання владними повноваженнями характеризується тим, що існує різноманітна кількість способів його вчинення. Правопорушники використовують об'єктивно існуючі обставини, які пов'язані зокрема з характером та видом діяльності організації, особливостями сировинного постачання на підприємства, матеріальних активів, системою та можливостями документообігу, доставкою виробленої продукції споживачам, системами обліку, управління та захисту всередині організацій тощо.

В.П. Корж, на підставі аналізу злочинної діяльності в сфері економіки, дійшов висновку, що спосіб економічного злочину складається з таких компонентів: способу створення резерву; способу вилучення (заволодіння) майна; способу приховування слідів злочину; способу збуту майна [1, с. 106–107].

Сучасними типовими способами вчинення розкрадання є: безпосереднє привласнення або розтрата грошових коштів та матеріальних цінностей з попереднім створенням надлишків; розкрадання шляхом підробки документів та з використанням комп'ютерної техніки; незаконні виплати (за невиконані роботи, премій та ін.); виготовлення та збут неврахованої продукції; списання нібито зіпсованих матеріалів та ін. [4]. Також одним із способів розкрадання бюджетних коштів є складання договорів з комерційними структурами та фіктивних актів, у які вносяться завідомо неправдиві відомості стосовно об'єму виконаних робіт та використаних матеріалів [5, с. 16].

Розкрадання бюджетних коштів з використанням своїх службових повноважень досить часто вчиняється під час проведення конкурсних (тендерних) торгів. Зокрема, злочинні діяння вчиняються шляхом: закупівлі товарів, робіт або послуг за завищеними цінами; закупівлі непридатного до використання або експлуатації устаткування, товарно-матеріальних цінностей; оплати фактично не виконаних робіт або послуг (підписання фіктивних актів); здійснення держаної закупівлі без проведення процедур, передбачених законодавством (наприклад, якщо сума договору перевищує встановлену законодавством межу) тощо; витрати бюджетних коштів на придбання товарів, робіт або послуг в обсягах, які перевищують встановлені граничні суми витрат [6, с. 27].

Способи розкрадання бюджетних коштів залежно від структури також можуть розподілятися на: а) прості (дії по вилученню майна, які вчиняються без попередньої підготовки, формування запасів та приховування діяння); б) складні (поєднують дії по створенню неврахованих залишків, їх видалення шляхом вивезення за межі законного місця зберігання, із приховуванням самого способу вчинення діяння, так і його наслідки).

Аналіз кримінальних проваджень у кримінальних правопорушеннях зазначеної категорії засвідчує, що способи їх підготовки, вчинення і приховування досить різноманітні. У той же час вони коригуються під впливом певних факторів (зміни в системі обліку, звітності, технології виробництва, постачання і маркетингу, норми амортизації витрат і т.д.), але з певною стабільністю). Зазначені чинники вимагають раціоналізації знань про способи розкрадання бюджетних коштів задля вироблення найбільш прийнятних систем типових версій щодо їх застосування злочинцями у відповідних кримінальних ситуаціях.

Отже, вивчення криміналістичної характеристики способів підготовки, здійснення та приховування розкрадань бюджетних коштів має практичну значущість для органів розслідування, оскільки саме спосіб обумовлює вибір знарядь та засобів здійснення означеного протиправного діяння, складає типову слову картину конкретної ситуації розкрадання, дозволяє зафіксувати наявність в особи, яка вчинила правопорушення, визначені професійні знання та навички, а також визначити причини та умови, що вплинули на його вчинення шляхом відстеження закономірностей кожної конкретної ситуації.

Список використаних джерел

1. Корж В.П. Расследование организованной преступной деятельности в сфере экономики: руководство для следователей: учеб.-метод. пособие. Харьков : Кроссроуд, 2011. 304 с.
2. Мудрецька Г. Криміналістична характеристика осіб, які вчиняють викрадення бюджетних коштів. Підприємництво, господарство і право. 2010. № 2. С. 155–157.
3. Матусовский Г. А. Экономические преступления: криминалистический анализ. Х., 1999. 480 с.
4. Приходько А.А. Методика розслідування привласнення, розтрати або заволодіння майном. URL: <https://prikhodko.com.ua/my-i-zmi/my-i-zmi/stattya/metodyka-rozsliduvannya-privlasnennya-roztraty-abo-zavolodinnya-majnom/>.
5. Порядок і особливості документування та досудового розслідування кримінальних правопорушень у бюджетній сфері / Укладачі: В.В. Дараган, В.В. Єфімов, С.В. Северин, А.Г. Шиян. – Дніпро: ДДУВС, 2016. – 39 с.
6. Виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних із зміною ціни при проведенні державних закупівель: навч. посібник / О. В. Авраменко, І. Б. Висоцька, М. Ю. Ковальська, О. З. Мармура, О. Ф. Пасека. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 104 с.

Голубокий Тарас Сергійович,
аспірант аспірантури і докторантури
Національної академії Служби
безпеки України

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ОБОРОННИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Збройна агресія РФ проти України змусила нашу державу протистояти чималій кількості нових викликів та загроз. Важлива роль в цьому належить системі сектору безпеки і оборони, на який випала чи не найбільша відповідальність за організацію рішучої відсічі ворогу, збереження територіальної цілісності та суверенітету країни. Необхідно зазначити, що оборонні закупівлі є невіддільною складовою частиною забезпечення сфери національної безпеки України. На період дії воєнного стану підвищується значущість належного забезпечення процесів оборонних закупівель, оскільки державні витрати на оборону є пріоритетними і нині зросли до 50% від усіх бюджетних видатків. Як правильно зазначають вітчизняні науковці, це не зменшує потреби дотримуватися загальних принципів проведення публічних закупівель: відкритості та прозорості, максимальної економії, ефективності, недискримінації учасників та конкурентності.